

Kaunokirjallisuus lääketieteen opetuksessa

Kaunokirjallisuuden sisällönkuvailupäivä 22.5.2013

Aino-Maija Lahtinen, yliopistopedagogiikan yliopistonlehtori,
YTY, Käyttämistieteiden laitos , Helsingin yliopisto

Lena Sjöberg-Tuominen, yleislääketieteen kliininen opettaja,
Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osasto,
Helsingin yliopisto

Taustaa

- 1800-luku: Sir William Osler kehotti lääkäreitä lukemaan kaunokirjallisuutta ja laati kirjalistoja
- 1960-luku: *Medical Humanities* –liikkeen synty reaktiona lääketieteen luonnontieteellistymistä ja teknologisoitumista vastaan
 - laajempi ihmiskäsitys sekä potilaan yksilöllisen kokemuksen huomioiminen opetuksessa
 - opetukseen aineksia humanistisista tieteistä ja taiteista

Miksi kaunokirjallisuutta?

Tarjoaa mahdollisuuden mm.

- ymmärtää paremmin potilaan elämää ja kokemusmaailmaa
- kehittää myötäelämisen kykyä ja empaattista ymmärrystä / mielikuvitusta
- parantaa tulkintataitoja (tekstit, ihmiset ja tilanteet)
- lisätä kykyä itsetutkiskeluun ja sitä kautta itsetuntemusta

(Charon ym. 1995; Charon 2000)

- 1970-luku: ensimmäiset kaunokirjallisuusseminaarit lääketieteen opiskelijoille USA:ssa
- 1990-luvun lopulla kirjallisuutta opetettiin yli 70 %:ssa lääketieteellisiä tiedekuntia
- 1980-luvulla myös Euroopassa alettiin järjestää erilaisia *medical humanities* -kursseja
- 2000-luku: huomattavia eroja opetustavoissa ja kurssien laajuudessa

Suomalainen lääkärikoulutus

- HY:n ruotsinkielisen koulutuksen kirjallisuusseminaarit alkoivat 1980-luvulla (Merete Mazzarella ja Camilla Mårtenson)
- Suomenkielisessä koulutuksessa vastaava toiminta käynnistyi 2000-luvun alussa (Martina Torppa ja Aino-Maija Lahtinen)
- Myös Turussa, Tampereella, Oulussa
- Terkon LUX HUMANA – osasto ja ohjausryhmä

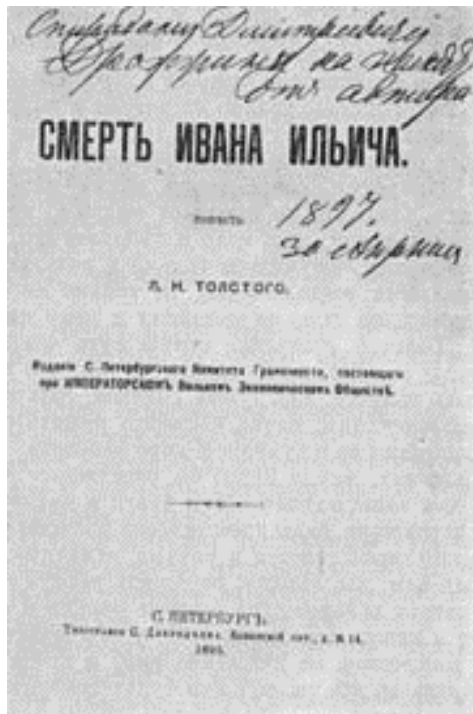
Kasvaminen lääkäriksi –kokonaisuuden valinnainen seminaari

- kokemuksellisuus, avoimuus ja keskusteleavuus
- kirjan valinta: 'lääketieteellinen' vs. yleisinhimillinen teos
- info ilmoittautuneille (max. 12) sähköpostitse
- kirjan lukeminen, reflektiopaperi etukäteen, 3 tunnin keskustelu
- ohjaajat: lääkäri ja pedagogi
- pelisääntöjen avaaminen

Käsiteltyjä kirjoja

- Paul Auster: Yksinäisyyden äärellä (1982/2005)
- Paul Auster: Timbuktu (1999/2008)
- J.M. Coetzee: Nuoruus (2002/2003)
- Paul Auster: Illuusioiden kirja
- Raymond Carver: Mitä lääkäri sanoi? Runokokoelmasta Riviriviltä, lyönti lyönniltä (1994)
- Franz Kafka: Ensimmäinen tuska Novellikokoelmasta Erään koiran tutkimuksia (1967)
- Thomas Mann: Petetty (1953 /1985), novelli
- Leo Tolstoi: Ivan Iljitshin kuolema (1886/2001)

- Mitä Leo Tolstoin Ivan Iljitshin kuolema (1886) opettaa sairaudesta ja kuolemasta lääketieteen ammattilaisille?

Romaani on venäläisen tuomarin Ivan Iljitshin 'sairauskertomus', joka kuvaa tämän elämää, sairastumista sekä siihen liittyviä fyysisiä kärsimyksiä sekä psyykkistä hätää tulevan kuoleman edessä

I Alku - hautajaiset

II Ivanin elämäntarina – ura, työ, perhe, luonteen kuvausta

III Sairausprosessi – kokemukset, oma ja toisten suhtautuminen, kuolema

Poimintoja seminaarikeskusteluista ja kirjoitelmista

- Huomioita tekstistä: ajattomuudesta, henkilöistä, sairaudesta, kuolemasta, suhtautumisesta, sopeutumisesta
- Lukemisen herättämiä henkilökohtaisia pohdintoja
- Lääkärin työhön liittyviä ammatillisia pohdintoja

Ympäristön suhtautuminen

"Kukaan ei tunnista tai halua tunnistaa Ivanin mietteitä – ei edes lääkäri, joka puhuu munuaisesta, umpisuolesta ja leikkauksista, kun Ivan haluaa vastauksen vain yhteen tärkeimpään kysymykseen – kuolenko minä? – Ei liene harvinaista nykypäivänäkään. "

"Lääkäri vältteli kohtaamista. Ivan olisi toivonut lääkäreiltä enemmän henkilökohtaisuutta, ei vain rutiineja, koputuksia ja korulauseita".

"Perheenjäsenten oli vaikea hyväksyä sitä, että arvostettu perheenisä virui sohvalla kituen pois tarviten alati palvelijan apua mitä yksinkertaisimpiin toimiin. Mistään saattohoidon hyväksymisestä ei voitu puhua.

Kuolema oli ankarasti kielletty, eikä sen nimeä saanut kukaan lausua. Ainoastaan palvelija suhtautui potilaaseen ja hänen sairauteensa ymmärryksellä. "

Ivanin kokemukset ja suhtautuminen

"Ivanin pettymys on karvas, kun hän ei kuoleman-kärsimyksissään saakaan ymmärrystä tai todellista tukea läheisiltään, kukaan heistä ei osoita hänelle myötätuntoa tai sääliä. Vaimoa kohtaan hän tuntee suorastaan kärventävää vihaa ja vastenmielisyyttä."

"Ivan joutuu käymään yksin läpi tiensä kohti kuolemaa. Alkuun hän suhtautuu kuoleman ajatukseen hyvin torjuvasti. Hiljalleen sen mahdollisuus kuitenkin valtaa Ivanin mielen piinaavana ajatusprosessina".

Kuolema

"Kuollessa kuvittelisi, että ihmisen tulisi saada olla oma itsensä. Ei teeskentelyä muiden takia. Vain palvelijan kanssa Ivan sai oltua niin. Palvelija oli vain läsnä, huolehti ilman vaatimuksia"

"Tolstoi ei romantisoisi tai mystifioi kuolemaa vaan kuvaa analyttisesti potilaan fyysisiä ja henkisiä kärsimyksiä, joihin ei ole minkäänlaista helpotusta niin sielun- kuin lääkehoidonkaan taholta, kipua joka loppuu ainoastaan kuolemaan."

Henkilökohtaisia ja ammatillisia pohdintoja

"Terveysthuollon ammattilaiset joutuvat omaksumaan kuolemaan neutraalin, ja jollain tapaa myös kylmän suhtautumistavan. Tämä on vaatimus työssä selviytymiseen, sekä potilaan hoitamisen että oman jaksamisen kannalta"

"Mikä oikeastaan on muuttunut 150 vuodessa? Asenteet ja kuolintavat ovat epäilemättä erilaisia, mutta kuinka erilaista itse kuolema on. Lääketieteen kehitys on parantamiseen tähtäävän hoidon suhteen ollut huimaa. Kuolevien hoito ei tunnu edenneen samaa tahtia"

Medisiinarien lukupiiri 2012-

- Vapaaehtoinen lukupiiri: 7 opiskelijajäsentä (2.-6.opiskeluvuosi), kaksi ohjaajaa (kirjallisuuden opiskelija + lääkäriopettaja)
- Aloitus klassikolla, jatkot toivomusten mukaan
- Kokoon tuleminen työ- ja opiskelupäivän jälkeen 1,5 tunniksi

Medisiinareiden lukupiiri 2012-

- Lista kirjoista:
 - Hjalmar Söderberg: Doktor Glas (Tohtori Glas)
 - Einar Már Guðmundsson: Universums änglar (Kaikkeuden enkelit)
 - Sara Kadefors: Fågelbovägen 32
 - Harper Lee: Dödssynden (Kuin surmaisi satakielen)
 - Jonas Gardell: Torcka aldrig tårar utan handskar: Kärleken

Lista tyyppikategorioista

- Lääkärikirjailijoiden teokset
(Anton Tšehov, Arthur Conan Doyle)
- Sairaalamailmasta kertovat teokset
(Samuel Shem: The House of God)
- Teokset, joissa sairaudet ja kuolema fokuksessa
- Kirjat, joissa päähenkilö on lääkäri
- "Elämää suuremmat aiheet", esim. eutanasia, abortti
(Linn Ullmann: Armo)
- Uudet, ajankohtaiset teokset
- Klassikot

Haasteita

- Kirjallisuusseminaarin vapaaehtoisuus – kiinnostuneet osallistuvat
- Kurssin laajuus (1/2-1 op)
- Kirjallisuuden opetus soveltuu huonosti oppimistulosperustaisen koulutusmallin vaatimukseen
- Hyödyn osoittaminen ongelmallista
- Koulutuksen eetos
- Lääkärin työn 'epäinhimillistävät reunaehdot'
- ym.

Miksi medisiinarin on hyvä lukea kaunokirjallisuutta?

- "Kaunokirjallisuus antaa hyvän vastapainon luonnontieteellisesti painotetulle koulutukselle. Meillä on vain muutama kurssi, joka ei ole selkeästi luonnontieteellinen, eivätkä ne kurssit ole kovin syvältä luotaavia ja yleensä nekin on rakennettu lääketieteellisestä näkökulmasta.
- Romaanien avulla voi uppoutua täysin erilaiseen ajatusmaailmaan. Riippuen siitä mitä lukee voi myös oppia uutta muista kulttuureista ja vähemmistöistä sekä sairauksista, kerrottuna potilaan näkökulmasta."

Nainen, 26 v., 14.5.2013